

Cuprins

CAPITOLUL I. INTRODUCERE ÎN DREPTUL SECURITĂȚII SOCIALE	5
§ 1. Securitatea socială și riscurile sociale	5
§ 2. Sistemele de securitate socială	6
§ 3. Apariția și dezvoltarea sistemelor de securitate socială	8
§ 4. Securitatea socială în documentele internaționale.....	10
§ 5. Definiția și obiectul dreptului securității sociale	15
§ 6. Asigurările sociale – instituție a dreptului securității sociale	17
§ 7. Asistența socială – instituție a dreptului securității sociale	19
§ 8. Principiile dreptului securității sociale	21
§ 9. Izvoarele dreptului securității sociale.....	25
 CAPITOLUL II. ASIGURĂRILE SOCIALE DE SĂNĂTATE.....	31
§ 1. Noțiune și reglementare	31
§ 2. Principiile asigurărilor sociale de sănătate	32
§ 3. Concepte privind asigurările sociale de sănătate.....	32
§ 4. Asigurații sistemului de asigurări sociale de sănătate	33
§ 5. Drepturile și obligațiile asiguraților	37
§ 6. Servicii medicale profilactice suportate din fondul național unic de asigurări sociale de sănătate	39
§ 7. Servicii medicale curative suportate din fondul național unic de asigurări sociale.....	39
§ 8. Medicamente, materiale sanitare, dispozitive medicale și alte mijloace terapeutice	40
§ 9. Servicii medicale de îngrijiri la domiciliu.....	41
§ 10. Alte servicii speciale	41
§ 11. Servicii medicale acordate asiguraților pe teritoriul altor state.....	41
§ 12. Servicii medicale care nu sunt suportate din fondul național unic de asigurări sociale de sănătate	42
§ 13. Asigurarea calității pachetului de servicii de bază pentru asigurați	43
§ 14. Constituirea Fondului național unic de asigurări sociale de sănătate.....	43
§ 15. Atribuțiile caselor de asigurări de sănătate.....	48
§ 16. Răspunderi și sancțiuni.....	49
§ 17. Cardul european de asigurări sociale de sănătate.....	50
§ 18. Cardul național de asigurări sociale de sănătate.....	51
§ 19. Asigurările voluntare de sănătate	52
§ 20. Contractul de asigurare voluntară de sănătate.....	53
§ 21. Concediile și indemnizațiile de asigurări sociale de sănătate.....	54
§ 22. Concediul și indemnizația pentru incapacitate temporară de muncă	57
§ 23. Concedii și indemnizații pentru prevenirea îmbolnăvirilor și recuperarea capacității de muncă.....	59
§ 24. Concediul și indemnizația de maternitate	60
§ 25. Concediul și indemnizația pentru creșterea copilului.....	60

§ 26. Concediul și indemnizația pentru îngrijirea copilului bolnav	73
§ 27. Concediul și indemnizația de risc maternal.....	74
§ 28. Alte dispoziții privind indemnizațiile de asigurări sociale de sănătate	74
CAPITOLUL III. ASIGURAREA PENTRU ACCIDENTE DE MUNCĂ ȘI BOLI PROFESIONALE.....	78
§ 1. Noțiunea și principiile asigurării pentru accidente de muncă și boli profesionale	78
§ 2. Raporturile de asigurare și riscurile asigurate	79
§ 3. Persoanele asigurate (asigurații).....	79
§ 4. Asigurătorul.....	80
§ 5. Obiectivele asigurării	80
§ 6. Contribuția de asigurări pentru accidente de muncă și boli profesionale.....	81
§ 7. Prestații și servicii de asigurare pentru accidente de muncă și boli profesionale	81
7.1. Enumerare	81
7.2. Prestații și servicii pentru investigare, diagnosticare, reabilitare și recuperarea capacității de muncă	82
7.3. Prestații și servicii pentru reabilitare și reconversie profesională.....	84
7.4. Indemnizația pentru incapacitate temporară de muncă.....	85
7.5. Indemnizația pentru trecerea temporară în alt loc de muncă și indemnizația pentru reducerea timpului de muncă	86
7.6. Compensații pentru atingerea integrității	86
7.7. Despăgubiri în caz de deces.....	87
7.8. Rambursări la cheltuieli	87
§ 8. Comunicarea și constatarea accidentelor de muncă și a bolilor profesionale	88
§ 9. Prevenirea accidentelor de muncă și a bolilor profesionale	88
§ 10. Organizarea sistemului de asigurare pentru accidente de muncă și boli profesionale	90
§ 11. Răspunderea juridică	91
§ 12. Jurisdicția asigurărilor pentru accidente de muncă și boli profesionale.....	92
CAPITOLUL IV. ASIGURĂRILE PENTRU ȘOMAJ ȘI MĂSURILE PENTRU PREVENIREA ȘOMAJULUI.....	93
§ 1. Șomajul – fenomen social	93
§ 2. Evoluția și structura șomajului în sistemul național.....	94
§ 3. Măsuri prevăzute de Legea nr. 76/2002 în vederea protecției persoanelor împotriva riscului de șomaj	98
§ 4. Concepte utilizate de Legea nr. 76/2002	98
§ 5. Indicatori statistici privind piața muncii.....	100
§ 6. Clasificarea ocupațiilor din România (COR)	101
§ 7. Beneficiarii sistemului asigurărilor pentru șomaj	102
§ 8. Categoriile de asigurați în sistemul asigurărilor pentru șomaj	102
§ 9. Organe cu atribuții în domeniul asigurărilor pentru șomaj	104
9.1. Ministerului Muncii și Justiției Sociale	104

9.2. Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă	106
9.3. Institutul Național de Statistică	109
§ 10. Bugetul asigurărilor pentru șomaj	110
10.1. Veniturile bugetului asigurărilor pentru șomaj	110
10.2. Cheltuielile în cadrul bugetului asigurărilor pentru șomaj	112
§ 11. Persoanele care beneficiază de indemnizație de șomaj	114
§ 12. Persoanele asimilate șomerilor	114
§ 13. Persoanele care nu beneficiază de indemnizație de șomaj	115
§ 14. Condiții pentru nașterea dreptului la indemnizația de șomaj	115
§ 15. Data de la care se dobândește dreptul de a primi indemnizația de șomaj	117
§ 16. Cuantumul indemnizației de șomaj	118
§ 17. Obligațiile persoanelor care beneficiază de indemnizație de șomaj	119
§ 18. Suspendarea plății indemnizației	120
§ 19. Încetarea plății indemnizației de șomaj	121
§ 20. Recuperarea sumelor plătite fără temei legal	123
§ 21. Măsuri pentru prevenirea șomajului	123
 CAPITOLUL V. SISTEMUL UNITAR DE PENSII PUBLICE	127
§ 1. Principii ale sistemului public de pensii	127
§ 2. Semnificația termenilor și expresiilor specifice sistemului public de pensii	127
§ 3. Asigurații	129
§ 4. Declarația de asigurare	130
§ 5. Contractul de asigurare socială	133
§ 6. Stagiul de cotizare	133
§ 7. Bugetul asigurărilor sociale de stat	135
§ 8. Contribuția de asigurări sociale	136
§ 9. Baza lunară de calcul	154
§ 10. Calculul și plata contribuțiilor	159
§ 11. Noțiunea și categoriile de pensii	161
§ 11. Pensia pentru limită de vârstă	162
§ 12. Pensia anticipată	178
§ 13. Pensia anticipată parțială	179
§ 14. Pensia de invaliditate	180
§ 15. Pensia de urmaș	184
§ 16. Calculul pensiilor	185
§ 17. Stabilirea și plata pensiilor	196
§ 18. Alte drepturi de asigurări sociale	202
§ 19. Răspunderea juridică	203
§ 20. Jurisdicția asigurărilor sociale	204
 CAPITOLUL VI. PENSIILE SPECIALE	207
§ 1. Pensiile speciale ale militarilor, polițiștilor și funcționarilor publici cu statut special din sistemul administrației	207
§ 2. Pensiile de serviciu ale membrilor Corpului diplomatic și consular	231
§ 3. Pensiile speciale ale funcționarilor publici parlamentari	235

§ 4. Pensile speciale ale judecătorilor, procurorilor și Judecătorilor Curții Constituționale	239
§ 5. Pensile speciale ale personalului auxiliar de specialitate din instanțele judecătorești și al parchetelor de pe lângă acestea și al personalului care funcționează în cadrul Institutului Național de Expertize Criminalistice	245
CAPITOLUL VII. PENSIILE PRIVATE	252
§ 1. Caracteristici generale ale sistemului pensiilor private	252
§ 2. Definirea unor temeni și expresii	252
§ 3. Fondul de pensii private	255
§ 4. Autorizarea schemei de pensii private și a fondului de pensii	258
§ 5. Investițiile fondului de pensii	260
§ 6. Participanții	263
§ 7. Contribuția la fondul de pensii	265
§ 8. Conturile participanților	266
§ 9. Pensia privată	267
§ 10. Provizioane tehnice și garanții reglementate și supravegheate de Comisie	268
§ 11. Răspunderea juridică	269
11.1. Răspunderea contravențională	269
11.2. Răspunderea penală	271
CAPITOLUL VIII. PENSIILE FACULTATIVE	272
§ 1. Caracteristici generale ale sistemului pensiilor facultative	272
§ 2. Înființarea societăților de pensii, autorizarea și retragerea autorizației administratorilor	272
§ 3. Înființarea, autorizarea și retragerea autorizației fondurilor de pensii facultative	281
§ 4. Transferurile între fondurile de pensii facultative	283
§ 5. Participanți și contribuții	283
§ 6. Conturile participanților și evaluarea activelor	285
§ 7. Dreptul la pensie	286
§ 8. Interdicții	286
§ 9. Răspunderea juridică	287
CAPITOLUL IX. SISTEMUL NAȚIONAL DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ	290
§ 1. Considerații generale	290
§ 2. Definirea unor termeni	293
§ 3. Definirea și clasificarea beneficiilor de asistență socială	296
§ 4. Categoriile de beneficii de asistență socială	298
§ 5. Administrarea beneficiilor de asistență socială	299
§ 6. Noțiuni specifice sistemului de beneficii de asistență socială	301
§ 7. Definirea și clasificarea serviciilor sociale	302
§ 8. Beneficiarii și furnizorii de servicii sociale	304
§ 9. Organizarea și administrarea serviciilor sociale	305
§ 10. Procesul de acordare a serviciilor sociale	307

§ 11. Prevenirea și combaterea sărăciei și riscului de excluziune socială.....	310
§ 12. Asistența socială a copilului și a familiei	312
§ 13. Asistența socială a persoanelor cu dizabilități.....	315
§ 14. Asistența socială a persoanelor vârstnice	318
§ 15. Personalul din sistemul de asistență socială	320
§ 16. Finanțarea asistenței sociale	321
§ 17. Contractarea serviciilor sociale	324
§ 18. Jurisdicția asistenței sociale	325
 CAPITOLUL X. AJUTORUL SOCIAL, SERVICIILE SOCIALE ȘI CANTINELE DE AJUTOR SOCIAL	326
§ 1. Considerații generale privind ajutorul social.....	326
§ 2. Beneficiarii ajutorului social	326
§ 3. Condițiile necesare pentru atribuirea ajutorului social.....	328
§ 4. Primirea și soluționarea cererilor pentru acordarea ajutorului social	330
§ 5. Stabilirea cuantumului și plata ajutorului social	331
§ 6. Obligațiile titularilor de ajutor social și modificarea acestuia.....	335
§ 7. Suspendarea și încetarea plății ajutorului social.....	336
§ 8. Alte categorii de prestații familiale	338
§ 9. Recuperarea sumelor încasate necuvenit cu titlu de ajutor social	347
§ 10. Cantinele de ajutor social	347
 CAPITOLUL XI. DREPTURI DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ ALE COPIILOR.....	350
§ 1. Prestațiile familiale.....	350
§ 2. Noțiunea și caracteristicile alocației de stat pentru copii	351
§ 3. Titularul dreptului la alocația de stat pentru copii și beneficiarul acesteia	352
§ 4. Categoriile de copii care au dreptul la alocație	353
§ 5. Procedura de stabilire și plată a alocației	353
§ 6. Recuperarea sumelor plătite necuvenit cu titlu de alocație de stat pentru copii.....	355
§ 7. Noțiunea și specificul alocației pentru susținerea familiei	356
§ 8. Titularul dreptului la alocația familială complementară și alocația de susținere pentru familia monoparentală	356
§ 9. Beneficiarii dreptului la alocația familială	356
§ 10. Livretul de familie	358
§ 11. Stabilirea și plata drepturilor	359
§ 12. Recuperarea sumelor încasate necuvenit.....	363
§ 13. Răspunderea juridică	364
§ 14. Jurisdicția drepturilor reglementate de Legea nr. 277/2010.....	365
§ 15. Noțiuni introductive privind protecția și promovarea drepturilor copilului	365
§ 16. Beneficiarii dreptului la protecție și asistență și persoanele responsabile pentru exercitarea acestui drept.....	366
§ 17. Principiile respectării și garantării drepturilor copilului	366
§ 18. Drepturile și libertățile copilului	367
§ 19. Mediul familial și îngrijirea alternativă.....	374

§ 20. Sănătatea și bunăstarea copilului.....	377
§ 21. Educație, activități recreative și culturale.....	379
§ 22. Protecția specială a copilului lipsit, temporar sau definitiv, de ocrotirea părinților săi	380
22.1. Preliminarii	380
22.2. Plasamentul	382
22.3. Plasamentul în regim de urgență.....	384
22.4. Supravegherea specializată	385
§ 23. Monitorizarea aplicării măsurilor de protecție specială	385
§ 24. Protecția copiilor refugiați precum și a celor în caz de conflict armat.....	386
§ 25. Protecția copilului care a săvârșit o faptă penală și nu răspunde penal.....	387
§ 26. Protecția copilului împotriva exploatarei.....	388
§ 27. Protecția copilului împotriva consumului de droguri.....	389
§ 28. Protecția copilului împotriva abuzului sau neglijenței	390
§ 29. Protecția copilului cu părinții plecați la muncă în străinătate.....	392
§ 30. Protecția copilului împotriva răpirii sau oricăror forme de traficare și împotriva altor forme de exploatare	393
§ 31. Reguli speciale de procedură.....	394
§ 32. Răspunderi și sancțiuni.....	395
 CAPITOLUL XII. ASISTENȚA SOCIALĂ A PERSOANELOR VÂRSTNICE.....	400
§ 1. Noțiunea de persoană vârstnică.....	400
§ 2. Reglementarea măsurilor de asistență socială a persoanelor vârstnice	401
§ 3. Evaluarea situației persoanelor vârstnice care necesită asistență socială.....	401
§ 4. Servicii comunitare pentru persoanele vârstnice.....	405
§ 5. Organizarea și funcționarea căminelor pentru persoane vârstnice	407
§ 6. Procedura de stabilire, suspendare și încetare a drepturilor de asistență socială pentru persoanele vârstnice	408
§ 7. Finanțarea asistenței sociale pentru persoanele vârstnice	409
 CAPITOLUL XIII. PROTECȚIA ȘI PROMOVAREA DREPTURILOR PERSOANELOR CU HANDICAP	412
§ 1. Noțiunea de persoană cu handicap	412
§ 2. Principii fundamentale	412
§ 3. Semnificația unor termeni și expresii.....	415
§ 4. Încadrarea în grad de handicap.....	417
§ 5. Drepturi de care beneficiază persoanele cu handicap	420
§ 7. Obligațiile persoanelor cu handicap, ale familiei sau reprezentanților legali.....	426
§ 8. Servicii sociale	427
§ 9. Asistentul personal	429
§ 10. Asistentul personal profesionist	431
§ 11. Centre pentru persoanele cu handicap.....	433
§ 12. Prestații sociale pentru persoanele cu handicap	435
§ 13. Accesibilități pentru persoanele cu handicap	436

§ 14. Orientarea și formarea profesională	439
§ 15. Încadrarea în muncă a persoanelor cu handicap.....	440
CAPITOLUL XIV. PROTECȚIA SOCIALĂ A VETERANILOR, INVALIDILOR, ORFANILOR ȘI VĂDUVELOR DE RĂZBOI, PRECUM ȘI A FOȘTILOR DEȚINUȚI POLITICI.....	
§ 1. Calitatea de veteran de război	443
§ 2. Văduva de război.....	445
§ 3. Drepturile veteranilor și văduvelor de război, potrivit Legii nr. 44/1994	445
§ 4. Drepturile acordate invalizilor, orfanilor și văduvelor de război, potrivit Legii nr. 49/1999	449
§ 5. Drepturile foștilor deținuți politici	451
TESTE GRILĂ	454

CAPITOLUL I

INTRODUCERE ÎN DREPTUL SECURITĂȚII SOCIALE

§ 1. Securitatea socială și riscurile sociale

Cuvântul *securitate* își are originea în latinescul *securitas* (în franceză – *sécurité*, în engleză *security*); el înseamnă protecție, apărare, stare de siguranță, faptul de a fi pus la adăpost de orice pericol.

Sintagma securitate socială este definită ca „totalitatea reglementărilor juridice pentru asigurarea stării de siguranță socială la nivelul de persoană, grup social sau populație totală, precum și pentru protejarea persoanelor defavorizate sau marginalizate”¹.

Existența acestei instituții reprezintă o garanție pentru fiecare persoană ca în orice împrejurare să dispună de mijloacele necesare pentru asigurarea propriei subzistențe, precum și pe cea a familiei sale în condiții decente².

Scopul ei constă în contracararea *consecințelor unor evenimente diverse, calificate în genere riscuri sociale*³.

Această concluzie rezultă din importante documente internaționale, inclusiv Convenția nr. 102/1952 a Organizației Internaționale a Muncii, care utilizează expresia *securitate socială* și îi precizează conținutul.

Documentele respective se referă la un mănunchi de evenimente care determină puterea statală să asigure protecție în tot sau în parte populației sale.

Sunt considerate astfel de evenimente:

- boala;
- maternitatea;
- invaliditatea;
- bătrânețea;
- accidentul de muncă și boala profesională;
- decesul (protecția urmașilor);
- sarcinile familiale;
- șomajul.

Așadar, noțiunea de securitate socială este asociată unei liste de evenimente care, în pofida unei varietăți aparente, prezintă caracteristici comune, ele fiind, de fapt *riscuri sociale*, adică riscuri de natură să determine reducerea ori suprimarea capacității *de câștig* a persoanelor (în primul rând, salariate).

Având în vedere efectele lor, riscurile sociale sunt *acele evenimente care au incidență comună asupra situației economice a indivizilor prin diminuarea veniturilor sau, invers, prin creșterea cheltuielilor*.

¹ *Dicționarul explicativ al limbii române* (coordonatori I. Coteanu, L. Seche, M. Seche), ed. a II-a revăzută, Ed. Universul Enciclopedic Gold, București, 2009, p. 999.

² J.J. Dupeyroux, *Droit de la sécurité sociale*, 15e édition par M. Borgetto, R. Lafore, R. Reullan, 2005, Dalloz, Paris, p. 2.

³ M. Badel, *Droit de la sécurité sociale*, Ellipses Édition marketing, S.A., Paris, 2007, p. 8.

Într-adevăr, există anumite evenimente susceptibile de a împiedica o persoană să dobândească un venit normal dintr-o activitate profesională. Din acest punct de vedere, riscurile sociale pot fi riscuri fizice și riscuri economice.

Riscurile fizice apar atunci când forța de muncă este alterată, redusă sau pierdută. Aceste riscuri pot fi *de origine profesională* și anume în caz de accident de muncă sau boală profesională și *de origine extraprofesională* în alte cazuri, de pildă: boală, maternitate, invaliditate, bătrânețe, deces, văduvie.

Riscurile economice sunt generate de situațiile în care forța de muncă, fără să fie alterată, este imposibil de exercitat, datorită lipsei de locuri de muncă disponibile; este cazul șomerilor.

Există, de asemenea, riscuri care constau în reducerea nivelului de trai prin creșterea cheltuielilor în situații excepționale, de exemplu, cumpărarea de medicamente în caz de boală, majorarea chirii în anumite perioade, întreținerea unor membrii ai familiei aflați în nevoie etc.

S-a mai considerat⁴ că securitatea socială constituie o garanție contra riscurilor de ordin:

- *psihologic*: boală, maternitate, invaliditate, deces, bătrânețe, care pot afecta persoanele, antrenând astfel o reducere sau pierdere a câștigurilor;

- *profesional*: accidente de muncă și boli profesionale.

Securitatea socială, care ocupă un loc însemnat în viața cotidiană a mai multor oameni începe adesea înainte de naștere (îngrijirile prenatale) și se prelungește după moarte (pensiile de urmaș).

Desigur că repararea consecințelor riscurilor sociale se face în scopul garantării securității economice a persoanelor supuse acestor riscuri.

Având în vedere că scopul politicilor de securitate socială este în definitiv de a abolii starea de nevoie, asigurând fiecărui cetățean un venit suficient pentru a satisface în orice moment nevoile sale, dreptul securității sociale ar putea fi definit și ca *dreptul la o redistribuire destinată să garanteze securitatea economică individuală*⁵.

Politicile de securitate socială, înțelese ca politici de securitate economică, comportă eforturile tinzând la securitatea locului de muncă, a câștigului și a capacității de muncă (îngrijirile medicale, de exemplu), precum și amenajarea unui sistem de distribuire a venitului de înlocuire în timpul perioadelor de inactivitate forțată.

Securitatea socială necesită existența unei vaste organizații naționale de întraajutorare obligatorie care nu poate să atingă deplina sa eficacitate decât dacă ea reprezintă un caracter de foarte mare generalitate atât în privința persoanelor ocrotite, cât și în cea a riscurilor pe care le acoperă. Idealul său este ca ansamblul populației unei țări să fie protejată împotriva ansamblului factorilor de insecuritate⁶.

§ 2. Sistemele de securitate socială

Expresia *securitate socială* este utilizată nu numai în sintagma *politicile de securitate socială*, dar și în cea *sistemele de securitate socială*.

⁴ M. Meunier-Boffa, *Droit sociale*, Edition Litéc, Paris, 1991, p. 29.

⁵ *Ibidem*.

⁶ M. Badel, *op. cit.*, p. 8.

Cele două noțiuni nu sunt sinonime. Pe când prima se plasează pe planul scopurilor, cea de a doua evocă o anumită amenajare a mijloacelor.

În plus, *conceptului drept de securitate socială* i se asociază cel de „sistem de securitate socială”⁷.

Într-adevăr, trebuie avută în vedere că în aproape toate țările lumii anumite norme juridice sunt calificate „sisteme de securitate socială” menite să organizeze o redistribuire financiară, adică, pe de o parte, o *prelevare*, iar pe de alta, o *repartiție* a fondurilor prelevate între beneficiarii acestei redistribuiri.

În aceste condiții, dreptul securității sociale poate fi definit ca o *redistribuire destinată să garanteze securitatea economică a persoanelor*.

În literatura juridică franceză⁸, se vorbește de *tehnicele specifice constitutive ale dreptului securității sociale* și anume, de una individuală – economisirea, și cele implicând intervenția unui terț.

Legat de această *tehnică individuală*, se arată că pentru a face față evenimentelor susceptibile să le amenințe securitatea, sunt persoane care fac economii; pun banii deoparte pentru ca atunci când este cazul să facă față bolii, bătrâneții etc. Se renunță astfel la un consum actual în vederea unui consum viitor.

Procedeul prezintă anumite merite: libertate, responsabilitate, virtute „morală”. Dar, are și limite. Economisirea presupune mai întâi ca cei interesați să poată renunța la folosirea imediată a unei părți a venitului lor; renunțarea însă nu e posibilă la toate persoanele. Pe de altă parte, această economisire, procedeul voluntar, implică în egală măsură interesul lor la economii, adică, să existe o anumită stabilitate monetară; în caz contrar, sacrificiul imediat poate fi în van. În sfârșit, procedeul este unul de prevedere individuală, care nu prezintă garanție.

Însă, în cazul intervenției altuia se poate vorbi de o astfel de garanție.

Intervenția altuia, de care este legată ideea de garanție, poate să se înscrie, *a priori* în trei perspective principale: asistența, responsabilitatea, asigurarea și mutualitatea.

În legătură cu *asistența*, trebuie menționat că din timpuri străvechi, persoane private sau instituții publice au venit în ajutorul unor oameni și acest ajutor spontan, o adevărată *datorie de caritate*, în timp, a căpătat o mare importanță. Dar, această caritate nu poate să constituie o soluție satisfăcătoare problemei generale a securității economice a indivizilor pentru că ea reprezintă doar un gest voluntar, deci facultativ.

Legat de *responsabilitate*, trebuie precizat că în situația în care o persoană cauzează altuia un prejudiciu, ea trebuie, în anumite condiții, să repare acest prejudiciu. Soluția, însă, constituie un mod de protecție neneglijabil în cadrul securității economice a fiecărui membru al societății deoarece această protecție presupune:

- intervenția unui terț în realizarea despăgubirii, inexistentă într-un număr mare de riscuri (boală, bătrânețe etc.);
- o intervenție susceptibilă de a angaja responsabilitatea autorului său conform dreptului pozitiv;
- solvabilitatea celui responsabil.

Asigurarea și mutualitatea sunt fondate pe același principiu și anume, membrii grupului preiau sarcina prejudiciului cauzat unuia dintre ei.

⁷ M. Meunier-Boffa, *op. cit.*, p. 5 și urm.

⁸ *Ibidem*, p. 14 și urm.

Totuși, sunt deosebiri esențiale între ele: în asigurare, un asigurător joacă rolul de intermediar între asigurați; ele colectează primele și plătește indemnizațiile asiguraților în cazul apariției riscului reținând o diferență – beneficiul său. Mutualitatea, în schimb, elimină intermediarul; reprezentanții mutualismului, și nu un terț, strâng cotizațiile și distribuie indemnizațiile.

Ambele tehnici realizează un mare progres, căci cel interesat nu trebuie:

- nici să economisească o parte considerabilă a venitului său;
- nici să facă apel la caritatea altuia.

Cu toate acestea, asigurarea și mutualitatea prezintă și ele neajunsuri deoarece nu pot fi utilizate contra tuturor evenimentelor care amenință securitatea economică a persoanei.

§ 3. Apariția și dezvoltarea sistemelor de securitate socială

Nevoia unei securități individuale și colective a existat dintotdeauna. Oamenii au încercat din cele mai vechi timpuri să-și asigure propria protecție, precum și a persoanelor aflate în grija lor, contra unor eventualități, cum ar fi foametea sau alte pericole. Ei au luptat mereu pentru satisfacerea nevoilor vitale (de hrană, adăpost, îmbrăcăminte). Este o luptă, până la urmă pentru existență, care nu va înceta niciodată.

Industrializarea și exodul rural care a însoțit-o au dat naștere, în special în Europa (secolul XIX), unei noi clase, a muncitorilor care nu puteau conta pentru a trăi decât pe salariu. Dacă din varii motive (boală, accident, șomaj, bătrânețe), își pierdeau acest unic venit, ei rămâneau fără nicio sursă de existență. Rătăciți în mediul urban, muncitorii și persoanele aflate în grija lor nu mai beneficiau de protecția asigurată altădată de clan, trib sau familie în sens larg, adică de acel sistem tradițional, unde persoanele valide se ocupau de copii, bolnavi și de cei în vârstă.

La început, eforturile de întraajutorare au fost fragmentare: case de asigurări încurajate de stat; dispoziții obligând patronii de a întreține, într-o anumită măsură, pe muncitorii bolnavi sau accidentați; societăți mutuale presupunând o modestă asistență în bani în caz de boală sau bătrânețe; asigurări private oferind indemnizații la nevoie în timpul vieții și în caz de deces etc.

Aceste măsuri însă nu au fost suficiente. De aceea, în țările industrializate au început să apară, mai întâi într-un ritm lent, apoi tot mai accelerat, odată ce lumea muncii a devenit mai organizată, mai puternică, programe de protecție socială. Aceste programe aveau uneori caracter obligatoriu, dar, la origini, se aplicau numai anumitor categorii de muncitori. Câmpul lor de acțiune a fost apoi în mod progresiv extins în maniera de a acoperi ansamblul populației.

Primul mare sistem de protecție socială a fost instituționalizat în *Germania*, la sfârșitul sec. al XIX-lea.

Independent de personalitatea cancelarului *Bismark*, această apariție a fost posibilă datorită unor factori favorabili:

- a) *de ordin economic*: trecerea de la statul agrar la cel industrial a provocat o dezvoltare brutală a unui proletariat extrem de sărac;
- b) *de ordin ideologic*: în Germania se dezvoltase o gândire socialistă foarte activă;

c) *de ordin politic*: deoarece mai mulți deputați ai partidului social-democrat intrase în Reichstag, Bismark, în afară de politica tradițională de represiune, a întreprins încă una de reforme sociale destinate să diminueze influența socialistă;

d) *de ordin juridic*: această politică de reforme sociale a fost facilitată de existența unor precedente; imitând legislația prusacă, mai multe state adoptase deja unele măsuri de asigurări sociale.

Bismark și-a prezentat proiectele de reformă într-un foarte celebru mesaj în Reichstag la data de 17 noiembrie 1881. El a emis concepția revoluționară pentru acea epocă, în sensul că *statul trebuie să aibă nu numai misiunea defensivă vizând apărarea drepturilor existente, dar și pe cea de a promova pozitiv, prin instituții specifice și utilizând mijloacele de care colectivitatea dispune, bunăstarea tuturor membrilor săi, în special a celor aflați în nevoie*.

Ca urmare, au fost promovate, în interesul muncitorilor din industrie, trei legi fundamentale privind:

- asigurarea de boală (1883);
- asigurarea contra accidentelor de muncă (1884);
- asigurarea împotriva invalidității și bătrâneții (1889).

Reunite în *Codul asigurărilor sociale* (1911), ele au fost completate cu regimul asigurărilor de invaliditate și bătrânețe pentru funcționari, de deces (1911) și, mai târziu de asigurarea contra șomajului (1929)⁹.

Asemenea sisteme au apărut și în alte țări (Australia, Noua Zeelandă, Suedia, Danemarca, Anglia etc.)¹⁰.

Nici România nu a făcut excepție; ea s-a înscris la fel de devreme în acest curent novator privind protecția muncitorilor.

Astfel, în anul 1895 a fost adoptată *Legea minelor*, care instituia asigurările sociale obligatorii a minerilor și a lucrătorilor din industria petrolieră. În același timp, dispunea înființarea unor case de ajutor și a unei case de pensii, ale căror fonduri erau constituite prin contribuția egală a patronilor și muncitorilor.

În anul 1902 a fost votată *Legea meseriilor*, care prevedea un sistem de asigurări sociale pe baze corporatiste, beneficiarii fiind exclusiv meseriași.

Legea pentru asigurările muncitorești din anul 1912 reglementa asigurările obligatorii. Potrivit acestei legi, sarcina riscului în caz de accident cădea asupra patronului (art. 140), iar riscurile provenite din boală cădeau asupra muncitorului (art. 125).

Înființarea Organizației Internaționale a Muncii în anul 1919 a dat un suflu nou acțiunilor în domeniul securității sociale. Se știe că în concepția acestei organizații problemele de muncă și cele sociale nu constituie subiecte de interes exclusiv de natură internă pentru statele membre. De aceea, încă de la început a adoptat o serie de convenții cu privire la securitatea socială, de exemplu: Convenția nr. 3/1919 asupra protecției maternității; Convenția nr. 12/1921, nr. 17 și 18/1925 privind ajutoarele în caz de accidente de muncă și boli profesionale; Convențiile nr. 35-40/1933 privind asigurările de bătrânețe de invaliditate și deces; Convenția nr. 44/1934 referitoare la șomaj etc.

⁹ J.J. Dupeyroux (coord.), *op. cit.*, p. 23-24.

¹⁰ Bureau International du Travail, *La sécurité sociale*, Genève, 1995, p. 3-4.

Actul normativ cel mai important adoptat în această perioadă în țara noastră este așa-numita *Lege Ioanițescu*, din 1933, pentru unificarea asigurărilor sociale pe întreg teritoriul național. Legea prevedea, printre altele, următoarele:

- cota de asigurări sociale, în cuantum de 6% din salariu, se suporta în părți egale de patron și salariați;
- bolile profesionale erau asimilate accidentelor de muncă;
- ajutoarele de incapacitate de muncă se acordau din prima zi de boală.

Actul juridic care a utilizat pentru prima dată în lume termenul de *securitate socială* este *Legea americană de securitate socială* (Social Security Act), din 1935. Această lege reglementa protecția șomerilor, asigurarea de bătrânețe și deces în favoarea salariaților, asistența socială a persoanelor defavorizate.

Conceptul de securitate socială, se consideră, a fost revoluționat în anul 1942, prin celebrul raport al britanicului William Beveridge – *Social insurance and allied services* – care a proclamat obiectivul ambițios *de a libera omul de teamă și nevoie*. Prin acest raport a fost motivată ideea unui *drept de securitate socială*, care, ulterior, a făcut obiectul unor documente internaționale.

Deși în țara noastră au existat, așa cum am arătat, de-a lungul timpului preocupări constante în domeniul asigurărilor sociale și al asistenței sociale, referiri la termenul de securitate socială s-au făcut relativ recent. Astfel, s-a arătat că *în foarte multe țări ale lumii, se afirmă ideea că asigurările sociale fac parte dintr-o noțiune mai largă, aceea de securitate socială și că aceasta formează obiectul preocupărilor și dezbaterilor Organizației Națiunilor Unite și ale altor organisme internaționale*¹.

După 1990, însă, sub influența legislației internaționale, a necesităților de protecție tot mai diversificate, mai extinse, a intensificării reglementărilor în domeniu, se discută tot mai mult de securitatea socială în România, despre dreptul aplicabil acesteia².

De altfel, în prezent, în toată lumea, statele consideră de datoria lor să asigure tuturor cetățenilor securitate socială, chiar dacă nu pretutindeni acest obiectiv este realizat în aceeași măsură³.

§ 4. Securitatea socială în documentele internaționale⁴

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, mai multe declarații internaționale au afirmat în mod solemn responsabilitatea statelor pe planul economic și social, încurajând reînnoirea drepturilor pozitive, de exemplu: *Charta Atlanticului*⁵, *Declarația de la Philadelphia*¹, *Charta Națiunilor Unite*² etc.

¹ S. Ghimpu, I.T. Ștefănescu, Ș. Beligrădeanu, Gh. Mohanu, *Dreptul muncii*, Tratat, vol. III, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 271.

² A se vedea: Gh. Brehoi, *Dreptul securității sociale, ramură distinctă de drept*, în „Dreptul” nr. 7/1994, p. 17-20; A. Athanasie, *Dreptul securității sociale*, Ed. Actami, București, 1995; S. Ghimpu, A. Țiclea, C. Tufan, *Dreptul securității sociale*, Ed. ALL BECK, București, 1998.

³ B. Von Maydell, *L'avenir de la sécurité sociale*, în *Revue International du travail*, nr. 4/1994, p. 551.

⁴ J.J. Dupeyroux, *op. cit.*, p. 38-39.

⁵ Această cartă a fost semnată de Roosevelt și Churchill la 12 august 1941; a fost destinată să stabilească stabilească obiectivele alianței lor (dintre S.U.A. și Anglia); ea a afirmat și necesitatea de a stabili colaborarea

Declarația universală a drepturilor omului adoptată la 10 decembrie 1948 de Adunarea generală a Națiunilor Unite prevede în art. 22 că *fiecare persoană, în calitate de membru al societății, are dreptul la securitate socială; ea este îndreptățită să obțină satisfacerea drepturilor economice, sociale și culturale, indispensabile demnității și liberei dezvoltări a personalității sale, grație efortului național și cooperării internaționale, ținând seama de organizarea și resursele din fiecare țară.*

În completare, art. 5 prevede: *orice persoană are dreptul la un nivel de viață suficient pentru asigurarea sănătății, bunăstării sale și a familiei în special în ceea ce privește alimentația, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirile medicale, precum și serviciile sociale necesare; ea are dreptul la securitate în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe, și în alte situații de pierdere a mijloacelor de subsistență ca urmare a unor împrejurări independente de voința sa.*

Organizația Internațională a Muncii a adoptat mai multe norme în această materie, de exemplu: Recomandarea nr. 67/1944 asupra mijloacelor de existență, Recomandarea nr. 69/1945 asupra îngrijirilor medicale, Convenția nr. 102/1952 privind securitatea socială.

Adoptarea acestei din urmă convenții a marcat o nouă etapă în legislația internațională a securității sociale; ea a introdus obiectivul unui nivel minim de securitate realizabil în toate țările lumii, indiferent de gradul de dezvoltare economică. Convenția respectivă este exhaustivă pentru că reunește într-un instrument unic toate ramurile securității sociale, anterior dispersate în texte distincte; în plus, prevede alocațiile familiale care nu făcuseră obiectul nici unei norme precedente. Ea definește cele nouă ramuri ale securității sociale acoperind diferitele eventualități care împiedică salariații să-și subvenționeze necesitățile familiilor, sau care îi obligă să facă cheltuieli suplimentare: îngrijirile medicale, incapacitatea de muncă sau boală profesională, întreținerea copiilor, maternitatea, invaliditatea, decesul susținătorului de familie³.

Consiliul Europei a adoptat, printre altele, următoarele documente: Charta socială europeană (1961)⁴, Codul european de securitate socială (1964), Convenția europeană de securitate socială (1973).

Charta, simetrică pe planul drepturilor sociale, *Convenției europene a drepturilor omului*; este importantă, în special, datorită art. 12, intitulat *dreptul securității sociale*.

Codul european de securitate socială, este aproape identic cu Convenția OIM nr. 102/1952, însă condițiile de ratificare sunt mult mai riguroase.

Cel mai important document al *Uniunii Europene* în domeniul analizat este *Charta comunitară privind drepturile fundamentale ale lucrătorilor*. Conform art. 10, *fiecare*

între toate națiunile în domeniul economic, cu scopul de a asigura cele mai bune condiții de muncă, o situație economică mai favorabilă și securitatea socială (pct. 5).

¹ Declarația adoptată la 10 mai 1944 la cea de a 28-a sesiune a Conferinței Internaționale a Muncii, va constitui noua chartă a Organizației. Mai multe dispoziții ale ei privesc securitatea socială, indemnizația pentru riscurile sociale și prevenirea lor.

² În art. 55 din această chartă se precizează misiunea Națiunilor Unite de a acționa pentru ridicarea nivelului de viață, progresului și dezvoltării economice și sociale.

³ A. Otting, *Les normes internationales du travail, ossature de la sécurité sociale*, în *Revue international du Travail* nr. 2/1993, p. 186-187.

⁴ Charta socială revizuită a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 193 din 4 mai 1999.

lucrător are dreptul la o protecție socială adecvată și la prestații de securitate socială la un nivel suficient.

Pentru România, legislația comunitară a devenit direct aplicabilă odată cu momentul aderării la Uniunea Europeană, la 1 ianuarie 2007.

Astfel, aplicarea Regulamentului (CEE) nr. 1408/71 referitor la sistemele de securitate socială care se aplică angajaților, lucrătorilor independenți și membrilor lor de familie care se deplasează în interiorul Comunității și a Regulamentului (CEE) nr. 574/72 care stabilește modalitățile de aplicare a Regulamentului (CEE) nr. 1408/71 este obligatorie și în țara noastră¹.

Regulamentul se aplică pentru următoarele prestații sociale: boală și maternitate, accidente de muncă, boli profesionale, prestații de invaliditate, pensii pentru limită de vârstă, pensii de urmaș, ajutoare de deces, prestații de șomaj, prestații familiale (art. 4).

El nu se aplică:

- asistenței sociale și medicale, acestea fiind de regulă acordate în funcție de venituri și nu sunt legate de categoriile de prestații menționate anterior;

- indemnizațiilor acordate victimelor de război și urmașilor acestora.

Conform art. 2 din acest regulament el se aplică:

- lucrătorilor salariați sau independenți, ori studenților care sunt sau au fost supuși legislației unuia sau mai multor state membre și care sunt resortisanți ai unuia din statele membre, ori apatrizi sau refugiați având reședința pe teritoriul unuia dintre statele membre, precum și membrilor familiilor acestora lor și urmașilor lor;

- urmașilor lucrătorilor salariați sau independenți și studenților care au fost supuși legislației unuia sau mai multor state membre, indiferent de naționalitatea acestor persoane, în cazul în care urmașii lor sunt resortisanți ai unuia dintre statele membre, ori apatrizi sau refugiați care își au reședința pe teritoriul unuia dintre statele membre;

- funcționarilor și personalului asimilat acestora.

Regulamentul se aplică, în principal, resortisanților statelor membre.

În cadrul acordului privind Spațiul Economic European, el este, de asemenea, aplicabil resortisanților Norvegiei, Islandei și statului Liechtenstein. Mai este aplicabil resortisanților elvețieni.

Calitatea de resortisant al unuia dintre statele membre se apreciază prin poziționarea în perioada la care lucrătorul își exercită profesia, această condiție de naționalitate neputând fi considerată ca îndeplinită atunci când lucrătorul în cauză era, în momentul în care își exercita profesia și plătea cotizații, resortisant al unui stat care nu era încă membru al Comunității și a pierdut calitatea de resortisant al acestui stat înainte ca acesta să devină membru al Comunității.

Situația unei persoane, resortisant al unui stat membru, care, înainte de aderarea acestuia la Uniunea Europeană, a exercitat o activitate salariată în alt stat membru în care a fost victimă a unui accident de muncă și care, după aderarea statului său de origine, solicită autorităților acestuia să beneficieze de o pensie pentru incapacitate de muncă în urma acestui accident, intră în domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 1408/71.

El este aplicabil și refugiaților și apatrizilor care s-au deplasat dintr-un stat membru în altul și urmașilor lucrătorilor resortisanți ai unui stat vizat de domeniul de aplicare,

¹ Nicolae Voiculescu, *Drept social european. Curs universitar*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 260-273.

indiferent de naționalitatea urmașilor, sau urmașilor resortisanți ai unui stat vizat de domeniul de aplicare al regulamentului, indiferent de naționalitatea lucrătorului. Se cuvine a preciza că urmașii nu pot avea acces decât la drepturile derivate.

Aplicarea regulamentului nu conferă persoanelor interesate niciun drept la intrarea, șederea sau reședința, nici accesul la piața muncii într-un stat membru.

În ceea ce privește relațiile cu cele trei țări semnatare ale Acordului privind Spațiul Economic European și cu Elveția, pentru ca acest regulament să fie aplicabil trebuie ca el să fie adoptat de comitetul mixt al Spațiului Economic European pe de o parte, și de comitetul mixt de al acordului Uniunea Europeană/Elveția, pe de altă parte.

Regulile generale de aplicare prevăzute în art. 13 al Regulament sunt:

„a) persoana care exercită o activitate salariată pe teritoriul unui stat membru va face obiectul legislației acestui stat, chiar dacă își are reședința pe teritoriul unui alt stat membru sau dacă întreprinderea sau angajatorul la care este angajată își are sediul sau domiciliul pe teritoriul altui stat membru;

b) persoana care exercită o activitate independentă pe teritoriul unui stat membru va face obiectul legislației acestui stat, chiar dacă își are reședința pe teritoriul altui stat membru;

c) persoana care își exercită activitatea profesională la bordul unui vas aflat sub pavilionul unui stat membru va face obiectul legislației acestui stat;

d) funcționarii și personalul asimilat vor face obiectul legislației statului membru de care aparține administrația la care sunt încadrați;

e) persoana chemată sau rechemată să își satisfacă serviciul militar sau serviciul civil într-un stat membru va face obiectul legislației acestui stat. Dacă drepturile acordate în baza acestei legislații sunt condiționate de realizarea de perioade de asigurare înainte de încorporarea în serviciul militar sau în serviciul civil sau după eliberarea din serviciul militar sau serviciul civil, perioadele de asigurare realizate în baza legislației oricărui alt stat sunt luate în considerare, în măsura necesară, ca și cum ar fi vorba de perioade de asigurare realizate în baza legislației primului stat. Lucrătorul salariat sau independent chemat sau rechemat să își satisfacă serviciul militar sau serviciul civil își păstrează calitatea de lucrător salariat sau independent;

f) persoana căreia încetează să i se mai aplice legislația unui stat membru, fără ca legislația altui stat membru să îi devină aplicabilă în conformitate cu una dintre regulile enunțate la alineatele precedente sau cu una dintre excepțiile sau regulile speciale prevăzute la articolele 14-17, va face obiectul legislației statului membru pe teritoriul căruia își are reședința, numai în conformitate cu dispozițiile acestei legislații.”

Regula în ce privește persoana salariată, așa cum prevede art. 14, se va aplica ținând cont de următoarele excepții și particularități:

– persoana care exercită o activitate salariată pe teritoriul unui stat membru, în serviciul unei întreprinderi de care aparține în mod obișnuit și care este detașată de această întreprindere pe teritoriul unui alt stat membru pentru a presta acolo o muncă în contul acesteia, va continua să facă obiectul legislației primului stat membru, cu condiția ca durata previzibilă a acestei munci să nu depășească douăsprezece luni și ca persoana respectivă să nu fie trimisă pentru înlocuirea altei persoane căreia i-a expirat perioada de detașare;

– dacă durata muncii care urmează să fie efectuată se prelungește, datorită unor circumstanțe imprevizibile, dincolo de perioada inițial prevăzută și depășește douăsprezece luni, legislația primului stat membru va continua să se aplice până la încheierea acestei munci, cu condiția ca autoritatea competentă a statului membru teritoriul căruia este detașată persoana respectivă sau organismul desemnat de această autoritate să își fi dat acordul; acest acord trebuie solicitat înainte de sfârșitul perioadei inițiale de douăsprezece luni. Totuși, acest acord nu poate fi dat pentru o perioadă care depășește douăsprezece luni;

– persoana care exercită, în mod obișnuit, o activitate salariată pe teritoriul a două sau mai multor state membre va face obiectul legislației determinate după cum urmează:

a) persoana care face parte din personalul rulant sau navigant al unei întreprinderi care efectuează, în contul unui terț sau în contul său propriu, transporturi internaționale de pasageri sau de mărfuri pe căi feroviare, rutiere, aeriene sau pe apă și care își are sediul pe teritoriul unui stat membru, va face obiectul legislației acestui din urmă stat. Totuși:

- persoana încadrată la o sucursală sau o reprezentanță permanentă pe care întreprinderea respectivă o are pe teritoriul unui stat membru, altul decât cel în care își are sediul, va face obiectul legislației statului membru pe teritoriul căruia este situată această sucursală sau reprezentanță permanentă;

- persoana încadrată în principal pe teritoriul statului membru în care își are reședința va face obiectul legislației acestui stat, chiar dacă întreprinderea la care este angajată nu își are nici sediul, nicio sucursală sau reprezentanță permanentă pe acest teritoriu;

b) persoana, alta decât cea de mai sus, face obiectul:

- legislației statului membru pe al cărui teritoriu își are reședința, dacă exercită o parte a activității sale pe acest teritoriu sau dacă aparține de mai multe întreprinderi sau de mai mulți angajatori care își au sediul sau domiciliul pe teritoriul unor state membre diferite;

- legislației statului membru pe teritoriul căruia își are sediul sau domiciliul întreprinderea sau angajatorul la care este încadrată, dacă nu-și are reședința pe teritoriul unuia dintre statele membre în care își desfășoară activitatea;

– persoana care exercită o activitate salariată pe teritoriul unui stat membru într-o întreprindere care își are sediul pe teritoriul altui stat membru și care este traversată de frontiera comună a acestor două state va face obiectul legislației statului membru pe teritoriul căruia își are sediul această întreprindere.

Regulamentul Consiliului nr. 574/72 stabilește modalitățile de aplicare a Regulamentului nr. 1408/71 referitoare la:

– desemnarea autorităților și instituțiilor competente în fiecare Stat membru, precum și a organismelor de legătură abilitate să comunice direct între ele;

– stabilirea documentelor ce trebuie furnizate și completate pentru ca persoanele în cauză să poată beneficia de prestații;

– modalitățile de aplicare a Regulamentului nr. 1408/71 referitoare la determinarea legislației aplicabile, precum și a dispozițiilor referitoare la diferitele categorii de prestații;

– precizarea condițiilor de rambursare a prestațiilor acordate de instituția unui stat membru în numele instituției altui stat membru, precum și a atribuțiilor Comisiei de conturi;